

CONFERINȚĂ ȚINUTĂ DE NICOLAE TITULESCU LA
ASOCIAȚIA OFIȚERILOR MUTILAȚI ȘI A FOȘTILOR COMBATANȚI

*„Nu putem salva pacea decât
luptând pentru drept“*

Domnule președinte,
Doamnelor,
Domnilor,

Este o mare onoare pentru mine să vorbesc în fața dumneavoastră, alături de onorabilul senator, dl Portmann și de eminentul meu prieten, dl Chastenet.

Fac parte dintre aceia care știu că în Franța provincia este cea care guvernează. Dar nu voi spune că acesta este motivul, dar fapt este că n-am vorbit încă până acum în public la Paris.

De altfel, n-am vorbit în Franța în fața unui larg auditoriu decât de două ori în viața mea. Prima dată a fost la Marsilia, acum 19 ani, când, la începutul carierei mele politice, exilat fiind din România¹, pentru că am fost unul dintre cei care au refuzat să semneze un Tratat de pace separat cu Germania, faimosul Tratat de la București² – care va rămâne un model de consultat pentru cazul în care Germania ar ieși victorioasă dintr-un război viitor – am expus situația din țara mea, zăcând sub cizmă străină.

Și de atunci, sunt aproape 19 ani, n-am mai luat cuvântul în Franța, iar astăzi vorbesc la Bordeaux.

Câte evenimente n-au avut loc în acest interval.

Le voi rezuma pe toate spunând: acum 19 ani, sângele curgea la noi, dar eram cu toții stăpâniți de credința, de acea credință într-o Lume Nouă, care trebuia să se nască și în care trebuia să domnească dreptatea, în care Idealul își va putea arăta cu mândrie exigențele, în care omul va fi mai mult frate omului decât a fost în trecut.

Astăzi, sângele nu curge la noi, dar ne temem, în fiecare clipă, ca nu cumva să ni se ceară un nou sacrificiu, ba mai mult, un val de oboseală a pus stăpânire pe spiritele noastre, în asemenea măsură încât ziua de mâine nu mai reprezintă pentru noi o promisiune, ci o scadență ai cărei debitori vom fi.

Împotriva acestei stări de spirit, indiferent unde mă întâlnesc cu ea, mi-am propus eu să lupt. Vreau să-i analizez cauzele; vreau să vă dovedesc că această stare de spirit este specifică așa-ziselor națiuni victorioase; vreau să vă demonstrez că în prezent credința și-a schimbat domiciliul și că ea s-a instalat în inima acelor care au pierdut războiul, care

¹ La 6 septembrie 1918 s-a creat la Paris Consiliul Național al Unității Române, având ca președinte pe Take Ionescu, iar ca vicepreședinți pe Vasile Lucaciu, Octavian Goga, dr. Constantin Angelescu și Ioan Th. Florescu, din care făcea parte și Nicolae Titulescu. Consiliul va fi recunoscut, în același an, ca exponent al intereselor poporului român, de către guvernele francez (12 octombrie), american (5 noiembrie), englez (11 noiembrie), italian (22 noiembrie). În această calitate, Nicolae Titulescu a desfășurat o propagandă activă în favoarea cauzei românești, a unității naționale, susținând numeroase conferințe publice – din păcate majoritatea nepăstrate sau necunoscute încă –, publicând articole și având întrevederi cu personalități politice de primă mărime.

² Tratatul de Pace de la București dintre România, pe de o parte, și Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria, Turcia, pe de altă parte, s-a semnat la București la 7 mai 1918. România a fost nevoită să cedeze Dobrogea, să accepte rectificări de frontieră pe linia Carpaților și să încheie înrobitoare convenții economice.

n-au nici colonii, nici bogății, nici materii prime, dar care consideră ziua de mâine ca fiind ziua cea mare, în care totul le va fi acordat.

De unde provine această stare actuală de spirit; ce trebuie să facem pentru ca ea să dispară?

În ceea ce mă privește, nu există vreo îndoială; deprimarea aproape generalizată, pe care am întâlnit-o în diverse țări ale lumii, are trei cauze: pasivitatea față de lupta ideologică, desfășurată pretutindeni, și dat fiind că niciuna dintre cele două teze n-ar putea să ne convingă, slăbește credința noastră în doctrina democratică, făcându-ne să credem că ea n-ar fi capabilă să iasă victorioasă dintr-o luptă cu cele două doctrine extremiste, aliate, atunci când e vorba să pornească la o cucerire; apoi e violarea repetată a Legii internaționale, fără nicio sancțiune, ceea ce face să se spună că Legea internațională și iluzia se confundă în general; în sfârșit, este distrugerea credinței în Societatea Națiunilor, ca punct de sprijin și instrument pentru a menține Pacea internațională.

Remediul împotriva acestei stări de spirit este simplu și constă într-un fapt unic: să vorbim începând de astăzi ca stăpâni, să încetăm de astăzi să mai fim umilii care se încovoie în fața exigențelor vieții, să evităm războiul vorbind despre război, căci numai arătând că nu ne este frică de război ne putem impune în fața celor care ar vrea să-l declanșeze.

Nu este nicio îndoială cu privire la faptul că lupta ideologică se află la baza psihologiei noastre actuale.

Europa își caută unitatea. Ea încearcă s-o realizeze fie prin victoria extremei drepte, fie prin victoria extremei stângi. Niciuna dintre aceste doctrine nu ne poate conveni, nouă care suntem crescuți la școala de idei a Revoluției franceze. În ceea ce ne privește nu trebuie numai să ne opunem prin veto tuturor doctrinelor extremiste, ci și să luptăm pentru ca unitatea Europei să fie realizată în numele democrației noastre, așa cum este ea practică de imensa majoritate a Statelor Lumii: Franța, Imperiul Britanic, Statele Unite, America de Sud, Elveția, Olanda, Statele scandinave.

Cum așa? Întrucât Statele așa-zise totalitare și-au ales stăpâni care întruchipează legea, astfel că o schimbare de atitudine echivalează cu o schimbare a legii, să fi pierdut noi, democrații, noțiunea de lege așa cum am conceput-o întotdeauna și așa cum este ea și trebuie să rămână, adică expresia voinței poporului?

Este adevărat că în interiorul Statelor așa-zise totalitare există o disciplină care impresionează.

Dar nu este deloc nevoie să dăm libertatea noastră de spirit și de acțiune pe această disciplină.

Putem avea și una și alta. Priviți Marea Britanie. Nu cunosc nicio țară cu libertate mai mare decât aceasta. Dar, alături de ea există o disciplină care creează auto-supunerea ce se confundă cu libertatea organizată.

Niciodată francezii n-ar putea adopta doctrina Statelor așa-zise totalitare. Și motivul este simplu. În ce rezidă, în ultimă analiză această doctrină? Din punct de vedere psihologic, această doctrină rezidă în pierderea dreptului de a judeca tu însuși situațiile care apar, în delegarea acestui drept de a judeca unui terț care judecă pentru tine, în asumarea obligației de a face ceea ce va spune terțul, vorbind deopotrivă în numele său ca și al tău.

Din punct de vedere economic, aceste doctrine constau în luarea în stăpânire de către colectivitate a proprietății private, fie total, fie parțial, dar în acest ultim caz într-o măsură limitată în permanentă extindere, până la punctul în care aceste doctrine sfârșesc prin a se confunda.

Cineva mă întreba într-o zi care este diferența între comunism pe de o parte și celelalte doctrine totalitare pe de alta?

I-am răspuns: niciuna.

Presupuneți că aveți șase vaci. Comunismul vi le va lua pe toate și nu veți mai auzi niciodată vorbindu-se de ele. Celelalte State totalitare vi le vor lăsa dar cu următoarele condiții: Nu veți avea niciodată dreptul să le mulgeți și, în plus, veți avea obligația să plătiți costul întreținerii lor.

Și, lucru curios ce merită a fi remarcat, întrucât viața nu este decât o schimbare: dacă acapararea proprietății private a fost totală la început, evoluția constă în a o restitui puțin câte puțin, parcelă cu parcelă, celor care au pierdut-o; dacă, dimpotrivă, acapararea proprietății private a constat într-o preluare parțială, la început, evoluția constă în a lua pe etape ceea ce a rămas, pentru ca să se ajungă în cele din urmă la un zero obiectiv, însoțit în mod subiectiv de mentalitatea de burghez a proprietarului expropriat care s-a crezut și se va crede întotdeauna proprietar, datorită formulelor care vor fi fost găsite pentru a-i potoli susceptibilitățile în timpul acestui proces.

Într-un cuvânt, viitorul comunismului este burghezia, viitorul celorlalte doctrine totalitare este comunismul.

Puțin contează dacă ceea ce spun place sau nu place. Voi spune întotdeauna, fără ostilitate sau provocare, ceea ce gândesc și ceea ce evoluția faptelor îmi va arăta că este.

Dar mă voi grăbi să adaug: Noi, latinii cu regim democratic nu vrem niciuna dintre aceste doctrine. Noi înțelegem să nu ne amestecăm în așa-zisa luptă ideologică, atâta timp cât se manifestă dincolo de granițele noastre. Dar noi nu vom accepta niciodată ca, sub pretextul libertății de idei, să se instaleze în căminele noastre o propagandă abilă, care face ca spiritele noastre să șovăie; nu vom accepta niciodată să delegăm altora dreptul de a judeca pentru noi înșine; nu vom accepta niciodată să renunțăm la proprietatea privată care, fiind produsul muncii strămoșilor noștri sau al propriei noastre munci, este considerată de noi sacră.

Dar pentru ca faptele să răspundă dorințelor noastre, trebuie să fim activi. Ce facem noi pentru ca democrația să trăiască? Care sunt eforturile pe care le depunem în rândurile tineretului nostru pentru ca acesta să vadă în democrație un ideal, în respectarea demnității umane, bunul cel mai prețios, în liberate, cea mai mare bogăție? Cine se mai gândește la sacrificiile pe care strămoșii noștri au trebuit să le facă, la sângele care a trebuit să curgă pentru că viața cu care ne-am obișnuit să se fi putut statornici?

Și ce opunem noi, altceva decât pasivitate, posturilor de radio străine, care elogiază Noul Paradis, ce nu este decât masca sclaviei; ce opunem noi propagandei care, speculând pe seama unei dezordini, născute dintr-o libertate prost înțeleasă, incită spiritele să accepte regimurile autoritare a căror poartă de intrare este ușor de găsit, dar a căror poartă de ieșire se numește întotdeauna revoluția; ce opunem noi altceva decât pasivitate actelor de provocare la război, bazate doar pe credința izvorâtă din experiența trecutului că impunitatea le este asigurată și că nu vor face decât să plece și mai mult steagurile democrațiilor în fața celor ale Statelor totalitare?

Să mărturisim că nu acesta este mijlocul de a păstra pacea, ci mijlocul de a provoca în scurt timp războiul, printr-o eroare psihologică, ai cărei autori suntem.

Doamnelor și domnilor, a venit clipa sincerității.

Prin această pasivitate a opiniilor publice, comparată cu activitatea neîntreruptă a Statelor totalitare, Franța este pe cale să-și slăbească pozițiile în Europa Centrală și Răsăriteană. În aceste regiuni, există tentația de a considera drept stăpâni pe acei ce știu să vorbească cu energie, pe acei ce-și pregătesc tunurile în timp ce vorbesc, pe acei ce consideră dreptul de a-și face dreptate ei înșiși ca pe un postulat al onoarei naționale.

Desigur, aici este o eroare. E îngrozitor. Dar iertați masele care judecă astfel căci, prin însăși lipsa de acțiune a celor interesați, ele sunt împinse să gândească astfel.

Aceia care asemenea mie vă cunosc știu bine că această încetineală în declanșarea acțiunii este proprie celor puternici, care nu vor să fie deranjați, indiferent de orice, în confortul lor spiritual.

Eu știu dinainte ce va face Franța. Chiar dacă mi-ați spune contrariul, îmi voi da crezare mie însumi și nu celor care-mi vorbesc. Franța este pentru mulți filmul nedezvoltat. În ceea ce mă privește, eu văd deja imaginea. Cât despre alții, ei nu o vor vedea decât în ziua în care evenimentele vor permite dezvoltarea filmului. Dar atunci va fi prea târziu: războiul va fi la ușa noastră.

Ceea ce vreau, ceea ce vrem cu toții, nu este să câștigăm războiul a doua oară, ci să-l evităm pentru totdeauna.

Or, nu prin inacțiune, nu prin retragere în sine, nu prin oroarea de a vorbi despre război, acesta din urmă va fi evitat. Trebuie ca toată lumea să acționeze pentru ca un asemenea flagel să nu se abată asupra umanității.

Franța are nevoie de Europa Centrală și Răsăriteană, așa cum și acestea din urmă au nevoie de Franța.

Să presupunem un război între Franța și Germania. Spunând aceasta, pun cele două state pe picior de egalitate din punct de vedere al spiritului lor pașnic.

Emițând această ipoteză, departe de mine ideea de a atribui Germaniei idei belicoase. Ar însemna să jignesc o țară, lucru pe care vreau să-l evit cu orice preț. Dar atunci când se întocmește un studiu teoretic, este tot atât de inadmisibil să atribui unei țări intenția de a face război, cât și să faci abstracție de calitatea sa de beligerant într-un eventual război.

Cuvintele mele vor trebui interpretate doar sub rezerva pe care tocmai am făcut-o.

Să admitem deci ipoteza unui război între Franța și Germania.

Dacă statele Europei Centrale și de Răsărit nu se află în război alături de Franța, dacă Germania nu va mai trebui să facă față unui număr de două fronturi, ci numai unui singur, frontul francez va avea de făcut eforturi suplimentare, iar sfârșitul războiului va fi mai puțin sigur.

Aud deja obiecția: de ce, dacă e vorba de un război pe un singur front, vreți ca acesta să fie frontul francez? Va fi frontul oriental și Franța va rămâne liniștită, neatacată de nimeni.

În aceasta rezidă cea mai mare eroare politică pe care opinia franceză ar putea s-o comită: să-și închipuie că ea trebuie să se teamă mai puțin de o Germanie ale cărei forțe au crescut printr-o victorie în Est, decât de Germania actuală, să-și imagineze că dând satisfacție unui stat pe spatele altora, că rândul statului care a permis o astfel de politică nu va veni niciodată.

Dacă o națiune are imperialismul în sufletul său, prima cucerire o atrage pe a doua și lupta nu va înceta decât în ziua în care noul imperialism va distruge imperialismul existent.

Să nu uităm că dacă englezii sunt atât de ponderați, atât de conservatori, asta se datorează faptului că timp de trei secole au practicat imperialismul, în regiuni puțin avansate, e drept, acolo unde cuceririle lor puteau să se justifice prin necesitatea de a răspândi binefacerile civilizației noastre, dacă aceste binefaceri există.

Să nu uităm nici că englezii n-au practicat acest imperialism colonial decât atunci când încercarea lor de a practica imperialismul la domiciliu a eșuat, în urma Războiului de 100 de ani.

Astăzi, englezii sunt înțelepții lumii; ei au reușit să transforme interesul lor național într-o funcție internațională.

Să nu lăsăm să înceapă lupta al cărei scop este exproprierea posesanților de astăzi de către veleitarii care vor să se bucure de avutul altora în numele unei misiuni divine pe care doar ei au descoperit-o.

Acest fapt mă face să spun ceea ce am fost chemat să spun prietenilor mei britanici: Soarta Franței este să scrie o piesă, fie în două acte, fie într-unul singur.

În primul caz, piesa va fi o tragedie. Primul său act va fi războiul în Est și pacea în Vest. Al doilea act va fi un război între Franța și Anglia, pe de o parte, și Germania, pe de altă parte, dar o Germanie ale cărei forțe vor fi mărite enorm prin toate anexiunile teritoriale pe care ea le va realiza și prin toate materiile prime pe care ea le va scoate din rezervoarele nelimitate care se numesc Uniunea Sovietică și Europa Centrală.

În al doilea caz, Franța scrie o piesă într-un singur act. Și această piesă nu va fi o tragedie. Subiectul său este menținerea păcii pretutindeni, oricare ar fi zona Europei în care războiul ar putea să izbucnească. Și meritul acestei piese este că, o dată scrisă, ea nu va fi niciodată jucată. Ceea ce a determinat Germania să facă război în 1914 a fost iluzia sa primejdioasă cu privire la neutralitatea britanică. Dacă s-ar realiza începând de azi, cu claritate, tabloul forțelor care se vor ridica în ziua în care o agresiune va avea loc, indiferent în ce regiune din Europa, nimeni n-ar avea curajul să ducă un război, toate statele vor încerca să obțină, pe cale de acord, ceea ce le este necesar.

Dacă se recurge la această a doua metodă și dacă se dau garanțiile de pace necesare, trebuie să fim generoși; pe cât va trebui să fim de activi și neînduplecați când e vorba să combatem războiul, pe atât va trebui să fim de înțelegători și toleranți, când e vorba să consolidăm pacea.

Dar pentru asta trebuie să sfârșească odată pentru totdeauna era repudiilor unilaterale și nesancționate ale legii internaționale, sursă care alimentează în mod constant defetismul care a pus stăpânire pe noi.

Nimic nu a fost mai dăunător Franței și prietenilor săi decât evenimentele de la 7 martie 1936. Este adevărat că, deși nu a fost extinsă ca suprafață, reacția împotriva loviturii de la 7 martie a fost mare în profunzime. Ceea ce Anglia n-ar fi spus niciodată înainte în cuvinte, ea a stipulat în scris: Își va da ajutorul și asistența ori de câte ori Franța va fi victimă a unei agresiuni neprovocate. Să nu subestimați acest angajament, restrângându-l prin propria dumneavoastră interpretare numai la cazul în care pământul Franței ar fi invadat de trupe dușmane. E mult mai mult în acest text. Trebuie să realizați acest lucru și să acționați în consecință.

Să presupunem că războiul izbucnește în Europa Centrală. Franța, conform tratatelor sale de alianță și hotărârilor Consiliului Societății Națiunilor, trece granița unei țări vecine. Ea se vede la rândul ei contraatacată. Franța, prin aplicarea sancțiunilor, a îndeplinit o datorie internațională. Niciodată îndeplinirea unei datorii internaționale nu poate fi asimilată cu o provocare. Franța are datoria să-și dea seama de acest adevăr. Franța nu trebuie să ceară nimănui consimțământul pentru a-și aplica tratatele care o leagă de Europa Centrală și Orientală, odată ce Consiliul Societății Națiunilor s-a pronunțat.

Marea Britanie, în 1935, întrucât nu a aplicat decât sancțiuni economice, a amintit tuturor statelor mediteraneene obligația unui sprijin reciproc prevăzut în Pactul Societății Națiunilor, pentru cazul în care Italia ar ataca-o. Ea a obținut toate asigurațiile necesare.

Ceea ce Marea Britanie a obținut în privința sancțiunilor economice, ceea ce nu era decât dreptul său, Franța va obține în mod sigur în privința sancțiunilor militare. Este de asemenea dreptul său. Și, în plus, Franța are dreptul să apeleze în toate aceste cazuri la Tratatul de alianță cu Marea Britanie, care are în vedere agresiunea neprovocată.

Dar pentru aceasta trebuie ca Franța să fie conștientă de dreptul său, ca ea să-l realizeze întocmai și nu într-un mod limitat, ca ea să-și amintească că portul Calais este pe teritoriu francez și că, totuși, datoria Franței este mai curând să acționeze și să înflăcăreze decât să întrebe sau să ceară părerea.

Dacă Marea Britanie a declarat că frontiera sa este pe Rin, fără nicio îndoială că granița Franței este în Cehoslovacia și fără îndoială că frontiera acesteia în urmă se află pe Nistru, care desparte România de Uniunea Sovietică.

Ce exemplu mai admirabil de solidaritate între națiuni, decât constatarea că fiecare dintre ele consideră că frontiera sa este aceea a statului vecin.

Numai vorbind deschis despre aceste lucruri, numai spunând că se va porni războiul dacă vecinul este atacat, se va fi lucrat într-adevăr pentru a evita războiul și pentru a consolida pacea existentă.

Această muncă trebuie să fie generală și organizată. Ea are în serviciul său un mare instrument internațional care se numește Societatea Națiunilor.

Știu că eșecurile Societății Națiunilor, datorate inacțiunii sale, ca în conflictul sino-japonez, sau acțiunii sale, ca în conflictul italo-etioopian, au diminuat prestigiul său și încrederea opiniei publice internaționale în ea.

Dar să fim dreپți: Ce este Societatea Națiunilor dacă nu o adunare a reprezentanților guvernelor? Cum ar putea da greș Societatea Națiunilor fără ca onoarea guvernelor care lucrează sub acoperișul său să rămână neatinsă? Nu, nu Societatea Națiunilor este aceea care a dat greș, ci oamenii care au lucrat sub stindardul ei, în numele țărilor care, prin forța lor, impun directivele Societății Națiunilor; aceștia sunt marii vinovați.

Să fim și realiști: Vrem să dizolvăm Societatea Națiunilor?

Ca om care cunoaște, din propria experiență, opinia multor țări voi răspunde: un asemenea lucru este imposibil.

Mai întâi, Franța și-a bazat întreaga politică externă pe Societatea Națiunilor. Toate tratatele sale, fie ele de alianță, fie de prietenie, sunt încadrate în Pactul Societății Națiunilor. Dacă acesta din urmă ar fi distrus, ar fi distrusă și securitatea actuală a Franței, bazată pe tratate internaționale încadrate în mecanismul Pactului.

Apoi, Marea Britanie are nevoie de Societatea Națiunilor pentru a interveni în problemele Europene. Marea Britanie este un vast imperiu, pe care-l poți asimila cu un corp ale cărui membre se întind în toate părțile lumii, dar al cărui cap se află la câteva minute de zbor de frontiera europeană. Aceasta exclude astăzi pentru ea orice politică de izolare. O dovedesc, de altfel, tratatele sale publice de alianță cu Franța și Belgia.

Dar Marea Britanie n-ar putea să acționeze pe Continent în virtutea noțiunii de alianțe. Opinia sa publică n-ar înțelege acest lucru. Trebuie ca acțiunea sa să se bazeze pe legitima apărare a intereselor sale vitale și pe necesitatea de a lupta pentru menținerea legii internaționale. Geneva este locul unde această lege este proclamată. Marea Britanie are nevoie de Societatea Națiunilor pentru a face politică în Europa.

În sfârșit, chiar Statele Unite, care se țin deoparte de Societatea Națiunilor, ar privi nefavorabil dispariția sa. Într-adevăr, nu numai [că] America nu înțelege cum continentul nostru nu și-a realizat încă unitatea, sub forma Statelor Unite ale Europei, dar ea nu va înțelege niciodată să se distrugă legăturile mult mai slabe care leagă statele de astăzi și al căror scop este realizarea idealurilor, care reprezintă însăși rațiunea de a trăi a poporului american.

Cât privește națiunile numite de interes limitat, permiteți-mi să spun că, dacă Societatea Națiunilor ar dispărea, ele vor fi primele victime.

Se poate ca justiția Genevei să nu fie perfectă; se poate ca ajutorul pe care ea îl aduce să fie încă slab și ineficace; se poate ca eșecurile recente să fi diminuat puterea de atracție a marelui ideal care era Societatea Națiunilor.

Dar, cel puțin atâta timp cât există Societatea Națiunilor, nedreptatea suferită de un stat este o nedreptate care se poate proclama în ochii lumii pentru a determina reacțiile care impun reparațiile necesare.

Fără Societatea Națiunilor, toate statele așa-zise de mână a doua ar intra în niște cutii vătuite, iar strigătele pe care ele le-ar înălța ca victime n-ar putea fi auzite de nimeni.

Din moment ce ajungem la concluzia că toată lumea vrea ca Societatea Națiunilor să trăiască, să-mi fie permis să mă întreb cu aceeași sinceritate: *Ce trebuie făcut pentru ca Societatea Națiunilor să-și îndeplinească în mod real misiunea?*

Societatea Națiunilor nu este o academie morală; ea nu este nicio asociație de tehnicieni; ea este o instituție politică a cărei principală misiune este de a preveni războiul.

Marea greșală a celor care vor ca Societatea Națiunilor să trăiască este aceea că nu întreprind nimic sau că se mulțumesc cu proceduri, neînsemnate în aparență, dar care, nesupravegheate îndeaproape, pot aduce o slăbire și mai mare a legăturilor care unesc azi cu forță obligatorie statele între ele.

Să-mi fie permis să prezint aci metodele care ar trebui urmate pentru atingerea scopului propus. Ele sunt în număr de trei:

- a) Neschimbarea textului Pactului Societății Națiunilor;
- b) Semnarea, pe lângă Pactul Societății Națiunilor, a unor acorduri regionale de asistență mutuală, prevăzând aplicarea Articolului 16 al Pactului.
- c) Declararea în prealabil și în timp util a politicii pe care fiecare stat membru al Societății Națiunilor o va urma în cazul unei eventuale agresiuni.

Aceste metode sunt, în același timp, cele mai bune rețete pentru a scoate lumea din haosul ideologic în care trăiește, căci aceste metode înseamnă, în primul rând, reafirmarea și reorganizarea cu fermitate a ordinii legale, din care haosul să fie îndepărtat; aceasta pentru a avea o ordine; și apoi, menținerea păcii, condiție indispensabilă pentru crearea noii ordini legale spre care ne împinge tendința noastră instinctivă de a înlocui binele prin mai bine.

Dacă Pactul Societății Națiunilor nu trebuie să fie schimbat, el trebuie să fie completat prin pacte regionale de asistență mutuală. Europa va trebui să fie împărțită în zone din punct de vedere al securității. Ce este o zonă? Este o întrebare care poate fi discutată. Ceea ce contează este că în viitor sancțiunile economice trebuie să rămână universale și că trebuie să fie aplicate concomitent cu sancțiunile militare, cel puțin cele regionale.

Știu că este la ora actuală o modă în domeniul internațional: politica de neutralitate. Nimic mai natural decât nevoia căreia îi corespunde o astfel de concepție. Nimic mai natural decât să nu vrei război și, dacă el izbucnește, să nu vrei să participi la el. Dar să-ți imaginezi că poți practica politica de neutralitate pur și simplu printr-o afirmație este într-adevăr de-a dreptul infantil.

Pentru a fi neutru, trebuie mai întâi să fii de acord cu toți vecinii tăi. Apoi trebuie să fii gata să te aperi din punct de vedere militar, dacă vecinii nu-și respectă cuvântul. Trebuie apoi, dacă propriile forțe nu sunt suficiente pentru a învinge un vecin prea puternic, să devii aliatul acelor state care au același interes ca tine.

Politica de neutralitate nu poate constitui decât o rezultată. Ea n-ar putea fi niciodată o metodă.

Neutralitatea este fructul pactelor de asistență mutuală făcute în cadrul Societății Națiunilor, în conformitate cu doctrina securității colective, care, prin imensitatea forțelor pe care le poate ridica împotriva agresorului, va paraliza pentru totdeauna acțiunea criminală a acestuia din urmă.

Există măcar un singur stat al Micii Înțelegeri care să poată practica politica de neutralitate? *Nu.*

Cehoslovacia este nu numai aliatul României și al Iugoslaviei, dar și al Franței și al U.R.S.S.

Iugoslavia este aliatul Cehoslovaciei și al României împotriva anumitor state acționând singure sau în colaborare cu celelalte state mari sau mici.

Cât despre România, pe lângă obligațiile în virtutea Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice, ea este la Est aliată cu Polonia, care, la rândul său, este, la Vest, aliatul Franței împotriva Germaniei.

În aceste condiții, pentru statele Micii Înțelegeri, cuvântul neutralitate este sinonim cu neîndeplinirea obligațiilor existente, adică sinonim cu cuvântul dezonoare.

Iată de ce, statele Micii Înțelegeri au tot interesul să vadă stabilindu-se, pe baza Pactului Societății Națiunilor, un sistem de pacte militare regionale, singurele în măsură să le asigure securitatea.

Cât privește sistemul pactelor bilaterale, să-mi fie permis să remarc că ele se aseamănă în mod straniu cu vechile tratate de alianță dinainte de război, care constituie niște sisteme închise.

Pactul regional rămâne totdeauna deschis adeziunii tuturor celor interesați, de aceea el este compatibil cu Pactul Societății Națiunilor. El nu este decât punerea în

vigoare anticipată a articolului 16 al Pactului. Și dacă este parțial la începuturile sale, adică nu a obținut decât câteva semnături, nimic nu împiedică sporirea numărului de semnături și nici ca el să devină general în cele din urmă.

Cât despre ideea că s-ar putea izola un pact bilateral de un altul, în așa fel încât să se poată face război în virtutea primului și să se ceară în mod legal neutralitatea în virtutea celui de al doilea, mă voi mulțumi să spun că umanitatea a suferit prea mult pentru ca să nu-și dea seama că nu poate accepta ca rețetă de pace paralizia unei regiuni combinată cu sistemul mâinilor libere într-o altă regiune.

Un astfel de sistem nu merită nici chiar critica: un zâmbet este destul.

Noi vrem pacea. Numai pacea poate permite națiunilor să-și împlinească destinul. Numai pacea poate permite libera circulație a bunurilor, izvor de prosperitate care este la rândul său garanția unică împotriva dezordinii în gândire, care poate să se transforme în dezordinea vieții de stat.

Am venit la Bordeaux pentru a spune că pacea nu poate fi salvată decât luptând pentru drept, că nu se poate evita războiul temându-ne să vorbim despre el.

Departa de mine ideea de a atrage Franța în aventuri pentru interesele altora.

Este vorba despre propriile dumneavoastră interese. Pornind de aci, francezii trebuie să-și înțeleagă exact propriile interese și să-și dea seama că le apără mult mai ușor spunând că sunt gata să recurgă la arme, decât creând iluzia periculoasă că aici se poate pune mâna pe orice, întrucât Franța este hotărâtă să abandoneze totul.

Am văzut gloria Franței în timp de război. Cunosoc prețul pe care l-a plătit pentru această glorie. Suntem îndreptățiți, după aceste sacrificii, să vedem gloria unei Franțe prospere în timp de pace.

Ne revine nouă datoria de a lupta pentru menținerea păcii și de a demonstra că imaginea Franței pașnice nu cedează cu nimic imaginii Franței războinice. Franța este o mare lumină. Să ia seama cei care se apropie prea mult de ea cu intenții vrăjmașe; ea îi luminează. Fericiți cei care o iubesc ținându-se la o distanță respectuoasă: ea îi luminează.

Să simți Franța în tine, să te simți în armonie cu această devenire perpetuă care este Franța, să simți puterea sa imensă, este pentru noi un sprijin și nu un obstacol, asta înseamnă să simți într-adevăr că Împărăția lui Dumnezeu este în noi.